

Gajewski, Marek

Zapomniany oficer - Tadeusz Kazimierz Kosiński (1891-1939)

"Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska", 22, 2009, s.
[175]-181

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAREK GAJEWSKI
Białystok

Zapomniany oficer – Tadeusz Kazimierz Kosiński (1891-1939)

O tym oficerze Wojska Polskiego wiedzieliśmy dotąd jedynie tyle, że w okresie międzywojennym przydzielony był służbowo do stacjonującego w Białymstoku 42 pułku piechoty; że przez szereg lat pracował w tutejszej Powiatowej Komendzie Uzupelnień (przemianowanej z czasem na Komendę Rejonów Uzupelnień) na stanowisku kierownika Referatu Ewidencji i Administracji Rezerw; że podczas walk o Białystok we wrześniu 1939 r. pełnił funkcję szefa sztabu obrony miasta; że w następstwie postrzału z karabinu maszynowego zmarł z ran i pochowany został na miejscowym cmentarzu Farnym; że dziś jego grób jest tak bardzo zaniedbany i wymaga niezbędnej odnowy.

Kpt. Tadeusz Kosiński

Dla sporządzenia biogramu kpt. Kosińskiego dokonano kwerendy zbiorów Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie, gdzie odnaleziono niewielki zbiór jego akt personalnych, na podstawie których możliwie było opracowanie krótkiego życiorysu oficera, który do końca pozostał wierny złożonej przysiędze wojskowej.

Nasz zapomniany bohater urodził się 19 czerwca 1891 r. w rodzinie rzymskokatolickiej Kazimierza i Michaliny (z domu Wilczyńskiej), zamieszkałej w Torkach pow. sokalskiego. Naukę w gimnazjum ukończył pomyślnie zdaną w 1911 r. maturą w filii 4 Gimnazjum we Lwowie. Jednocześnie mocno zaangażował się w pracach kulturalno-oświatowych tajnych organizacji gimnazjalnych. W latach 1912-1913 brał czynny udział w działalności konspiracyjnej czytelnicy im. Borelowskiego na Sygniówce pod Lwowem, która z czasem stała się jednym z załóżków późniejszych polskich organizacji wojskowych w Galicji. Całością prac czytelnicy oraz szkoleniem wojskowym młodzieży kierował ówczesny profesor gimnazjalny – polonista Bolesław Pochmarski. Po zaliczonym egzaminie maturalnym studiował następnie prawo na Uniwersytecie Lwowskim, zaliczając pozytywnie 4 semestry nauki.

1 września 1913 r. student Kosiński pobrany został jako jednoroczny do służby wojskowej w 30 pp armii austriackiej. Do 1 lipca 1914 r. wojskowo kształcił się w szkole oficerskiej. Z chwilą wybuchu I wojny światowej wraz ze swym pułkiem wziął udział w walkach na froncie rosyjskim. Od 12 listopada 1914 r. do 15 lutego 1915 r. przebywał na leczeniu w szpitalu wojskowym na Węgrzech. Od pierwszych dni marca 1915 r. ponownie na froncie wschodnim, gdzie w stopniu kadeta, a następnie chorążego dowodził plutonem piechoty swego macierzystego pułku. Od 17 sierpnia 1915 r., aż do dnia 15 listopada 1915 r. po raz drugi kurował swe zdrowie w szpitalu wojskowym na Śląsku. Po zakończeniu leczenia włączony w skład kadry zapasowej 30 pp, gdzie przez kilka miesięcy sprawował dowództwo kompanii rekonwalescentów. Od 15 marca 1916 r. dowodził kompanią piechoty na froncie włoskim. 20 czerwca 1917 r. przeniesiony z powrotem do kadry zapasowej pułku jako młodszy oficer kompanii. Od 1 sierpnia 1917 r. do 20 lutego 1918 r. jako instruktor i dowódca plutonu zajmował się szkoleniem przyszłych oficerów w Szkole Oficerów Rezerwy w Jägerndorf. Na rozkaz dowództwa 30 pułku ponownie skierowany na front włoski, gdzie w trakcie walk dowodził kompanią strzelców. Od połowy 1918 r. przebywał w Sokalu, na stanowisku dowódcy kompanii obozu szkoleniowego wojsk austriackich. Koniec I wojny światowej zastał go w Zamościu, gdzie dowodził kompanią batalionu zapasowego swego pułku. Mianowania oficerskie w armii austriackiej otrzymywał kolejno: z dniem 1 kwietnia 1915 r. – awansowany na kadeta, z dniem 15 lipca 1915 r. – na chorążego, z dniem 20 listopada 1915 r. – na podporucznika, z dniem 20 lutego 1918 r. – na porucznika¹.

Jeszcze podczas służby wojskowej w armii austriackiej por. Kosiński zaangażował się w działalność konspiracyjną Polskiej Organizacji Wojskowej. Po powrocie z frontu włoskiego do stacjonującej w Zamościu i w Szczepieszynie kadry zapasowej 30 pp nawiązał kontakt z lokalnymi władzami tej organizacji. Mimo tego, że był czynnym oficerem armii zaborczej, z narażeniem życia zaopatrywał miejscowe oddziały POW w broń i amunicję, jakże niezbędną do strzeleckiego szkolenia jej członków. Na własną odpowiedzialność prowadził z nimi również ćwiczenia w terenie, służąc fachową radą i zdobywym doświadczeniem wojennym z zakresu zadań

taktycznych jak i strzelania. Całość przeprowadzonej pracy niepodległościowej nie poszła na marne. Wraz z przeszkolonym przez siebie oddziałem POW w trakcie przejmowania władzy w ręce polskie w listopadzie 1918 r. doprowadził do bezkrwawego rozbrojenia w Zamościu stacjonujących tam oddziałów austriackich z 30 pp i zapasowego szwadronu ułanów. Prawdziwość jego pracy niepodległościowej w POW potwierdzili później płk Wacław Klaczyński (dowódca 23 DP), płk Jan Karcz (dowódca Mazowieckiej Brygady Kawalerii) i Bolesław Pochmarski (poseł na Sejm RP)².

Służbę w szeregach Wojska Polskiego por. Kosiński rozpoczął jako ochotnik od 2 listopada 1918 r. Mianowany dowódcą sformowanej przez siebie 1 kompanii 35 pp wziął udział w walkach z Ukraińcami. Od 1 kwietnia 1919 r. do 24 września 1920 r. odkomenderowany do I Lubelskiego Baonu Etapowego, gdzie przez dłuższy czas dowodził kompanią, a przez kilka miesięcy pełnił obowiązki dowódcy baonu. Wraz z nim wziął udział wojnie polsko-bolszewickiej, walcząc przez ponad trzy miesiące na pierwszej linii frontu. W uznaniu zasług 20 listopada 1920 r. awansowany do stopnia kapitana. Do 24 lipca 1921 r. na stanowisku dowódcy kompanii I Lubelskiego Baonu Etapowego. Po przemianowaniu go na 32 Baon Celny rozkazem Inspekcji Etapów 2 Armii z dniem 1 sierpnia 1921 r. objął na jeden miesiąc obowiązki jego dowódcy. Od 1 września 1921 r. ponownie na stanowisku dowódcy kompanii tegoż baonu.

Z dniem 3 maja 1922 r., po weryfikacji stopni oficerskich przez Naczelnego Wodza, zatwierdzony został jako kapitan, ze starszeństwem z dnia 1 czerwca 1919 r. i przydziałem służbowym do 32 Baonu Celnego. Do 14 sierpnia 1922 r. kpt. Kosiński dowodził jego 1 i 2 kompanią, a następnie objął dowództwo baonu, o czym informował rozkaz Dowództwa 32 Baonu Celnego nr 114/22. Z pełnionej funkcji odwołany został po miesiącu rozkazem Dowództwa Baonu nr 156/22. Przejmujący po nim dowództwo rtm. Wolkenberg tak oto ocenił jego pracę na tym stanowisku:

Wyżej wymieniony pełnił funkcje komendanta baonu, następnie komendanta 3 kompanii 32 Baonu Strzelców Granicznych. W dniu przybycia mego do baonu i obejmowania tegoż, zastałem w samym sztabie baonu wielki chaos oraz nieporządek, następnie w czasie wizytacji 3 kompanii ustaliłem to samo. To przypuściło mi wyobrażenie, iż kpt. Kosiński wywiązywał się ze swych obowiązków jako przeciętny. Obowiązki komendanta baonu pełnił miesiąc. Oficer karny, dyscyplinowany, uczuciowy, gorąca krew, łatwo się unosi, poczucie obowiązku średnio rozwinięte, obecnie zawieszony w czynnościach przez sędziego śledczego do spraw szczególnej wagi, pismem za nr 5101 z dnia 2/X jako oskarżony całym szeregiem artykułów ustawy porosyjskiej oraz przepisów K.K.W.³

Czy była to ocena słuszna? Trudno jest na to jednoznacznie odpowiedzieć. Niemniej opinia przełożonego dowódcy sprawiła, iż kpt. Kosiński z dniem 1 kwietnia 1923 r. otrzymał przydział liniowy do swego macierzystego 35 pp (podstawa: Rozkaz M.S.W. Gł. Kmda Str. Gr. I. 955/pf./III). Pułkowym rozkazem dziennym nr 117/23 objął w nim dowództwo nad kompanią specjalistów. Przez okres trzech miesięcy pełnił również zastępczo obowiązki dowódcy baonu sztabowego. Od 21 lutego 1924 r. na rozkaz dowództwa przeprowadził jego likwidację, a po jej zakończeniu ponownie na stanowisku dowódcy kompanii

specjalistów. 29 września 1924 r. przesunięto go z funkcji oficera do spraw materialnych na adiutanta III baonu (podstawa: Rozkaz Dowództwa 35 pp nr 215/24). W połowie października 1924 r. kpt. Kosiński objął dowództwo nad 5 kompanią. 6 czerwca 1925 r. mianowany dowódcą II baonu, a w miesiąc później przesunięty w/z na podobne stanowisko do III baonu (podstawa: Rozkaz Dowództwa 35 pp nr 143/25). Po zdaniu dowództwa nad baonem z dniem 1 października 1925 r. odkomenderowany został czasowo do pracy do PKU w Łukowie. Po powrocie do pułku 2 grudnia 1925 r. objął ponownie dowództwo nad 5 kompanią. W październiku 1926 r. oddelegowany na kurs przy Doświadczalnym Centrum Wyszkożenia w Rembertowie, który ukończył z pomyślnym wynikiem na początku 1927 r. Po powrocie do pułku wyznaczony na etat oficera Przysposobienia Wojskowego przy 35 pp w Bielsku Podlaskim. Przez pewien czas był nawet prezesem miejscowego klubu sportowego „TUR”. Rozkazem dziennym nr 170/28 zezwolono mu na zawarcie związku małżeńskiego z Zofią Dominiką Kuferską w dniu 8 września 1928 r.⁴

W okresie od 5 lipca do 14 sierpnia 1929 r. kpt. Kosiński był komendantem obozu nr 1 Grupy Obozu Letniego OK IX (podstawa: Rozkaz DOK IX L.11900/PW). Z dniem zakończenia obozu objął obowiązki komendanta obwodowego PW 35 pp. Od 10 marca 1931 r. przeniesiony do służby w białostockim 42 pp (podstawa: Dziennik Personalny 3/31 str.102). Po ponad rocznej służbie linowej w tej jednostce wysłany został na praktykę do Powiatowej Komendy Uzupelnień (podstawa: Rozkaz MSWojsk. Biuro Pers. Nr 3110/Og.105 z dnia 23.VI.1932 r.). Po jej zakończeniu od 18 sierpnia 1932 r. przeniesiony został oficjalnie do kadry PKU Białystok i mianowany kierownikiem I Referatu Ewidencji i Administrowania Rezerwami. Aż do wybuchu wojny we wrześniu 1939 r. pełnił jednocześnie obowiązki zastępcy komendanta PKU/KRU Białystok⁵.

W związku małżeńskim z Zofią Kuferską kpt. Kosiński pozostawał jedynie dwa lata. Jego dalsze życie prywatne uległo zmianie w 1937 r., kiedy to podjął decyzję o zmianie wyznania rzymskokatolickiego na ewangelicko-reformowane (podstawa: Meldunek do Dowódcy OK. III L.dz.63/Pf.37). Po otrzymaniu rozwodu wyrokiem Sądu Konsystorskiego w Wilnie rozkazem DOK III nr 23/37 zezwolono mu na zawarcie małżeństwa z Leokadią Ścisłowską⁶. Uroczystość ślubna odbyła się w dniu 19 czerwca w kościele ewangelickim w Białymstoku, co potwierdza meldunek złożony do Dowódcy OK III Nr 311 z 1 lipca 1937 r. Z tego małżeństwa urodził się mu syn Janusz Kazimierz.

Jako wojskowy, na podstawie rozkazu MSWojsk. Biuro Pers. L.1370/Tj. II. 11 z dnia 31 lipca 1937 r., przeniesiony został ostatecznie z Korpusu Oficerów Piechoty do Korpusu Oficerów Administracji, ze starszeństwem 1.VI.1919 r. i kolejnością nr 44. Pracę na stanowisku kierownika Referatu Ewidencji i Administracji PKU/KRU Białystok tak oto przedstawił w rocznej liście kwalifikacyjnej za 1937 r. jego bezpośredni przełożony – ppłk Zygmunt Szafranowski:

Ocena warunków w jakich oficer żyje: *Żonaty, tryb życia prowadzi spokojny, wyłącznie dla siebie, żyje z ołówkiem w ręku, nadzwyczaj oszczędny, stale się buduje i powiększa swój stan posiadania, bez żadnych natógów.*

Cechy indywidualne: *Pracę swą pojmuje nie tylko pod względem zarobkowym, ale traktuje ją ideowo. Charakter twardy i nieustępliwy, do przesady oszczędny. Umysł*

dostatecznie elastyczny i zdolny do rozwiązywania każdego zagadnienia trafnie i logicznie. Fizycznie dobrze zbudowany, prezencja dobra, choć nie sznytowa.

Zdolności ogólne i wojskowe: Potrafi pracę powierzoną mu zorganizować należycie i w tym kierunku wypukła się dostateczny zmysł organizacyjny. Powierzony mu dział pracy, jak i całokształt prac w PKU opanował w zupełności i żadne zagadnienia w tym dziale nie jest mu obce.

Osiągnięte wyniki w służbie: Jako pracownik jest skrupulatny, sumienny i dokładny. Zainteresowanie się służbą stale się wzmacnia, nie tylko w kierunku wykonawczym, ale wypukła się w inicjatywie, co do całokształtu prac w PKU.

Osiągnięte wyniki osobiste: Stale pracuje nad sobą, lecz tylko w dziedzinie i zakresie prac dotyczących w PKU. Specjalnie interesuje się motoryzacją i jest zapalonym motocyklistą.

Określenie przydatności służbowej oraz wnioski, co do dalszego użycia:

Nadaje się w zupełności na obecnym stanowisku. Może być użyty: Jako Komendant PKU, oficer PW, Kwatermistrz i inne stanowiska w administracji.

Z opinią komendanta PKU Białystok zgadzał się również pomocnik Dowódcy OK III gen. Eugeniusz Godziejewski.

Roczna lista kwalifikacyjna za rok 1938 r. w opiniach przełożonych kpt. Kosińskiego z KRU Białystok wyglądała znacznie lepiej niż poprzednia. Tak jego pracę scharakteryzował ppłk Szafranowski:

Cechy indywidualne: Oficer o pełnej wartości pracy i to pracy w poczuciu ideowym i dobra służby. Twardość i nieustępliwość cechuje jego charakter, rzadko uwydatnia się impulsywność. Każde zagadnienie rozwiązuje logicznie pod właściwym kątem i dobra służby. Budowa fizyczna dobra i prezencja niezła.

Zdolności ogólne i wojskowe: Zmysł organizacyjny specjalnie uwydatnia się w kierunku dodatnim, w specjalnym nastawieniu skrupulatności i wymogów służby. Zakres pracy KRU bardzo dobrze opanowany i wszystkie zagadnienia z tej dziedziny bardzo dobrze są rozwiązywane o dostosowane do istotnych wymogów.

Osiągnięte wyniki w służbie: Pracuje dokładnie i sumiennie z bardzo dużym zainteresowaniem się służbą, nie tylko pod względem wykonawczym w zakresie przydzielonych mu prac, ale uwydatnia się inicjatywa w kierunku całokształtu prac KRU, a specjalnie uwydatnia się organizacja w systemie pracy w dziale mob.

Osiągnięte wyniki osobiste: W dziedzinie prac dotyczących KRU stale pogłębia swe wiadomości i przyswaja je. Specjalnie poza pracą służbową interesuje się motoryzacją i jest zapalonym motocyklistą oraz zagadnieniami gospodarczymi państwa.

Określenie przydatności służbowej: Na stanowisku obecnym odpowiada w zupełności. Nadaje się i może być użyty: jako Komendant Rejonu Uzupelnień, oficer mob. W wyższych jednostkach, na każde stanowisko w administracji wojskowej.

Uzasadnienie opinii wyróżniającej lub słabej: Specjalnie zasługuje na uwytknienie dodatnich cech charakteru i wydajnej pracy.⁸

Jeszcze wyższe noty otrzymał on od dowódcy OK Nr III Grodno gen. Józefa Olszyny-Wilczyńskiego, który tak o nim pisał pod koniec 1938 r.:

Zgadzam się najzupełniej w opinii z Komendantem Rejonu Uzupelnień. Na obecnym stanowisku zastępcy Komendanta Rejonu Uzupelnień – zupełnie dobry.

*Wyniki pracy osiągnął zupełnie dobre. Jako długoletni referent mob. i zastępca Komendanta Rejonu Uzupelnień nabył tyle doświadczenia, że może spełniać obowiązki i nadaje się na stanowisko Komendanta Rejonu Uzupelnień.*⁹

Na stanowisku zastępcy komendanta i kierownika Referatu Ewidencji KRU Białystok kpt. Kosiński pracował nieprzerwanie aż do wybuchu II wojny światowej w dniu 1 września 1939 r.¹⁰

Okres mobilizacji i kilku dni pierwszej fazy działań wojennych tylko częściowo zakłócił normalne funkcjonowanie miasta. Stale pogarszająca się sytuacja operacyjna wojsk polskich na odcinku frontu SGO „Narew” spowodowała w nocy z 10 na 11 września ewakuację miejscowych władz administracyjnych i Policji Państwowej na wschód, w stronę Wołkowyska i Lidy. W tym samym kierunku ewakuował się również Ośrodek Zapasowy Suwalskiej i Podlaskiej Brygady Kawalerii. Od tej pory załogę wojskową miasta Białegostoku stanowiły: baon marszowy 42 pp, baon wartowniczy nr 32 (bez jednej kompanii), dwa szwadrony marszowe z Suwalskiej i Podlaskiej BK, kompania ckm plot. nr 311 i pluton artylerii 14 DAK. Po 11 września grupę tę wzmocniło jeszcze kilka drobnych pododdziałów wojskowych przybyłych spod Wizny i sformowanych na miejscu ze zgłaszających się licznie ochotników (pluton motocyklistów). Po zorganizowaniu się dowództwa obrony Białegostoku, na czele którego stanął ppłk Szafranowski, jego szefem sztabu mianowany został właśnie kpt. Tadeusz Kosiński¹¹.

Do pierwszych walk osłonowych na dalekim przedpolu miasta doszło już 13 września pod Żółtkami, Kruszewem, Złotorią i Łapami. Rozkaz jego zajęcia otrzymała niemiecka Brygada Forteczna „Löetzen”, w ślad za którą postępowała w tym samym kierunku 23 DP. Od strony Łap nacierała 21 DP, a od strony Osowca Brygada Forteczna „Goldap”. Mimo braku wystarczających sił i odpowiednich umocnień obronnych dowództwo obrony Białegostoku postanowiło nie oddawać miasta bez walki i zorganizowało prowizoryczną linię obrony w oparciu o przedmieścia Wysoki Stoczek, Marczuk i Nowe Miasto. Rankiem 15 września wyznaczone do obrony oddziały polskie zajęły nakazane pozycje: baon marszowy 42 pp i pluton artylerii odcinek Wysoki Stoczek-Marczuk, szwadrony 2 p.uł. okolice Białegostoczka i Pietrasz, baon wartowniczy Nowe Miasto, a szwadron zapasowy Podlaskiej BK linię Sobolewo-Sowlany. Pierwsze czołowe natarcie niemieckiej brygady „Löetzen” na miasto rozpoczęło się jeszcze przed godz. 9:00.

W ogniu najgorętszych walk, około godz. 14:00, do walczących żołnierzy polskich z baonu marszowego 42 pp podjechał samochód z dowództwem obrony miasta. Wsiadający wówczas z niego kpt. Kosiński trafiony został w tej samej chwili serią ukrytego w zaroślach niemieckiego karabinu maszynowego. Przybyły razem z nim ppłk Szafranowski podtrzymał ciężko rannego oficera i z powrotem umieścił w aucie. Po przewiezieniu go do miejscowego szpitala, mimo usilnych starań lekarzy, nie udało się uratować mu życia. Tak zakończył swe życie wieloletni zastępca komendanta i kierownik Referatu Ewidencji KRU Białystok – kpt. Tadeusz Kosiński¹².

PRZYPISY

- 1 Centralne Archiwum Wojskowe (dalej CAW), AP kpt. Tadeusza Kosińskiego, Karta ewidencyjna z 1929 r.
- 2 CAW, AP kpt. Kosińskiego, Pismo do Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości z 1938 r.; Zaświadczenie wydane przez plk. Wacława Klaczyńskiego z 27 grudnia 1937 r.; Pismo do Komisji Odznaczeniowej dla POW z 2 marca 1936 r.
- 3 CAW, AP kpt. Kosińskiego, Lista kwalifikacyjna z 1922 r.
- 4 CAW, AP kpt. Kosińskiego, Roczne uzupełnienie listy kwalifikacyjnej za 1929 r.; Wypis aktu ślubnego wystawiony przez Parafię Wojskową p.w. NMP Królowej Polski w Warszawie z 28 września 1928 r.
- 5 CAW, AP kpt. Kosińskiego, Roczne uzupełnienie listy kwalifikacyjnej za 1933 r.
- 6 CAW, AP kpt. Kosińskiego, Roczna lista kwalifikacyjna za 1937 r.; Odpis świadectwa metrykalnego ślubu z 30 czerwca 1937 r.
- 7 *Ibidem.*
- 8 CAW, AP kpt. Kosińskiego, Roczna lista kwalifikacyjna za 1938 r.
- 9 *Ibidem.*
- 10 R. Rybka, K. Stepan, *Rocznik Oficerski 1939*, Kraków 2006, s. 844.
- 11 Z. Koszyła, *Wrzesień 1939 r. na Białostocczyźnie*, Białystok 1976, s. 214-222; *Piechota 1939-1945. Materiały uzupełniające do Księgi Chwały Piechoty*, z. 16, Londyn 1974, s. 24-25.
- 12 W. Chaciej, *Relacja o obronie Białegostoku w 1939 r.* [w:] Zbiory Specjalne Muzeum Wojska w Białymstoku, sygn. II/4/1; T. Kryśka-Karski, *Straty korpusu oficerskiego 1939-1945*, Londyn 1996, s. 196.